

המוקד לפליטים ולמהגרים ע"ר

סחר בבני אדם בישראל

דו"ח מעקב שנתי 2016

כתיבה: סיגל רוזן

מחקר: סיגל רוזן, סם קוטנר, נטע מישלי.

המידע בדו"ח זה נאסף הודות לעבודתם המסורה של עובדי ומתנדבי המוקד לפליטים ולמהגרים: אמי סער – מנהלת תחום המאבק בסחר בבני אדם וקשרי ממשל, עו"ד מעיין נייזנה, ענת גוטמן – מנהלת הקו החם, מסרט פיסהייה – מתורגמנית, גבריהיווט טקלה – מתורגמן, וכל שאר הפעילים והמתנדבים המסייעים בין היתר, גם לשורדי סחר ומתעדים את עדויותיהם.

המוקד לפליטים ולמהגרים היא עמותה א-מפלגתית וללא מטרת רווח אשר שמה לה למטרה להגן ולקדם את זכויות האדם של מהגרי עבודה ופליטים ולמנוע סחר בבני אדם בישראל. אנו מחויבים למיגור הניצול של מהגרים, להבטחת יחס מכבד והוגן כלפיהם ולגיבוש מדיניות ממשלתית שתבטיח זאת. אנו מבקשים לשמש שופר לאלו אשר קולם לא נשמע במרחב הציבורי ולבנות חברה ישראלית צודקת, שיוונית ודמוקרטית. העמותה פועלת באמצעות מתן מידע, ייעוץ וייצוג משפטי למהגרים; חינוך והסברה לציבור הישראלי; וכן חקיקה וקידום מדיניות ציבורית.

המוקד לפליטים ולמהגרים

רחוב נחלת בנימין 75, תל אביב-יפו 6515417

טלפון: 03-5602530

פקס: 03-5605175

דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il

אתר: www.hotline.org.il

ראשי פרקים

3	תקציר
6	פתח דבר
8	מאבק הרשויות בסחר בבני אדם (TIP) כיום
9	החזקה בתנאי עבדות בענף הבניין
14	החזקה בתנאי עבדות בענף הסיעוד
17	שורדי סחר ועבדות ממחנות העינויים בסיני
20	חשד לסחר במהגרים אוקראינים וגיאורגים
22	המלצות

תקציר

דו"ח זה מהווה תמונת מצב והערכה של ארגון זכויות האדם "המוקד לפליטים ולמהגרים" (להלן: "המוקד") בכל הנוגע לסחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות בישראל בשנת 2016, למגמות ולמאמצים של ממשלת ישראל במאבק נגדו. הדו"ח, פרי עבודת השטח של צוות המוקד, מתאר את מאמצי המוקד וגורמים נוספים להביא להכרה ממשלתית בשורדי ושוורדות הסחר והעבדות וכן את תוצאות מאמצים אלו.

במהלך שנת 2016, הוכרו על ידי מדינת ישראל 47 קורבנות סחר ועבדות, מהם 23 גברים ו- 24 נשים. מתוכם, צוות המוקד איתר, זיהה, ראיין והפנה ליחידת המשטרה למאבק בסחר בבני אדם 26 קורבנות המהווים 55% מכלל שורדי הסחר והעבדות שהוכרו השנה. במהלך שנת 2016, צוות המוקד איתר 67 מהגרים שנפלו קורבן לעברות סחר בבני אדם או החזקה בתנאי עבדות ולא אותרו על ידי רשויות המדינה:

- **עובדי בניין שהוחזקו בתנאי עבדות:** 15 עובדי בניין בעלי אשרות עבודה מתורכיה.¹
- **עובדות סיעוד ומשק בבית שהוחזקו בתנאי עבדות:** עובדת משק בית מהפיליפינים ועובדת סיעוד מגיאורגיה.
- **שורדי סחר ועבדות במחנות העינויים בסיני:** 43 מבקשי מקלט מאריתריאה, חמישה מבקשי מקלט מסודאן ומהגר נוסף מסנגל, עונו ואולצו לספק שירותים עבור מבריחים במדבר סיני, טרם הגעתם לישראל.
- **תיירת שהועסקה בזנות:** אזרחית מולדובה.

¹ נציין ש- 15 עובדי הבניין זוהו כקורבנות פוטנציאליים לעברת החזקה בתנאי עבדות על ידי בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין שבהתאם לנהלים, הפנה את עניינם של אלו ביניהם שלא ייוצגו על ידי עו"ד לאגף לסיוע משפטי, אך התנהלות רשות ההגירה והתעקשות פקחיה על הפקדת ערבויות כספיות גבוהות בתנאי לשחרור מעצר, בשילוב עם נסיבותיהם האישיות של העובדים, הביאו לכך שהם הורחקו מהארץ ישירות מהכלא בטרם התאפשרה בחינת האפשרות להכרה במעמדם כקורבנות.

עובדי בניין בתנאי עבדות

בפברואר 2016 נודע לנציגי המוקד על 15 עובדי בניין הכלואים בגבעון, שעל פי עדותם הוחזקו ובתנאי עבדות. רק שניים מתוכם ביקשו להתלונן ולהעיד נגד החברה בה הועסקו בעוד האחרים וויתרו על זכויותיהם. נציגי המוקד למדו אודות תנאי החזקתם של 13 מבין העובדים רק מתוך דבריהם לדיין "בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין" (להלן: "בית הדין") ולא הספיקו לראיין אותם שכן הם הורחקו מהארץ.

עובדות סיעוד ומשק בית בתנאי עבדות

במהלך שנת 2016, המוקד איתר עובדת סיעוד מגיאורגיה ועובדת במשק בית מהפיליפינים אשר הוחזקו בתנאי עבדות בישראל. אזרחים ישראלים פנו לעזרת המוקד בשם שתי העובדות. במהלך שנת 2016 רק שלוש מהגרות עבודה נקלטו במקלט מעגן לנשים קורבנות סחר: שתי העובדות שאיתר המוקד ועובדת חקלאות מתאילנד שאותרה והופנתה למקלט על ידי ארגון קו לעובד. הדו"ח השנתי של המקלטים מעיד שמאז שנת 2014 לא הועבר למקלט אטלס לגברים אף מהגר עבודה. מכאן, שכל מהגרי ומהגרות העבודה שאותרו והופנו למקלטים לקורבנות סחר בשנת 2016 אותרו והופנו על ידי ארגוני זכויות אדם לא ממשלתיים. העובדה שבמהלך השנה אותרו רק שלוש שורדות סחר ועבדות מקרב 84,000 מהגרות ומהגרי העבודה המועסקים בישראל כחוק, אינה מעידה על מספרם הנמוך של המועסקים בתנאי עבדות, אלא בעיקר על העדר כל מנגנון ממשלתי לאיתורם של אותם קורבנות.

שורדי סחר ועבדות במחנות עינויים בסיני

במהלך שנת 2016 המוקד איתר 49 שורדי סחר ועבדות אשר הוחזקו במחנות עינויים בסיני. כפי שעולה מעדויותיהם של השורדים וכן מראיות נוספות, הם אולצו לספק שירותים שונים עבור שוביהם ולכן זכאים להכרה כקורבנות סחר בבני אדם. מתוך 49 שורדים, שניים זוהו על ידי צוות המוקד בכלא סהרונים, לאחר תקופת כליאה של למעלה מחמש שנים ושניים נוספים במתקן חולות. מתוך 49 שורדי הסחר והעבדות במחנות סיני, 42 הם גברים ושבע נשים.

מתוך 49 שורדי הסחר והעבדות שהופנו על ידי המוקד ליחידת המשטרה למאבק בסחר בבני אדם, 18 גברים ושש נשים הוכרו על ידי המשטרה כקורבנות סחר בבני אדם לאחר תקופת המתנה של חצי שנה במוצע. בקשתם של שישה גברים נוספים להכרה נדחתה. 16 גברים ונשים נוספים ממתנינים להחלטת המשטרה, חלקם מאז יולי 2016.

שורדות סחר למטרת זנות

במהלך שנת 2016 המוקד איתר רק אישה אחת שהובאה לישראל למטרת זנות ממולדובה בתחילת שנות האלפיים. המוקד פנה בשמה ליחידת המשטרה למאבק בסחר בבני אדם ביוני 2016 והיא ממתינה עדיין להחלטה. איתורה מעיד על כך שעדיין חיות בישראל מספר לא ידוע של שורדות סחר מאותה תקופה שמעמדן אינו מוסדר ויש ביניהן שעדיין עוסקות בזנות ואף משתמשות בסמים, בהיעדר שירותי שיקום.

הדו"ח השנתי של "המסגרות לקורבנות סחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות" (להלן: "המקלטים") מלמד שבמהלך שנת 2016 שש יחידות משטרה שונות איתרו והפנו למקלט מעגן לנשים קורבנות סחר, 12 נשים ממדינות ברית המועצות לשעבר, שורדות סחר למטרת זנות. מדובר בשיפור הליכי זיהוי הקורבנות על ידי המשטרה שכן בשנים קודמות גם נשים אלו היו מועברות לידי פקחי "רשות האוכלוסין וההגירה" (להלן: "רשות ההגירה") שמהירו להרחיקן מהארץ. שיפור זה בא לידי ביטוי גם באחוז הגבוה של הקורבנות שהופנו למקלט על ידי הרשויות (33%). עם זאת, קיימת תמימות דעים בקרב הגורמים המעורבים בתחום המאבק בסחר בבני אדם על כך שנשים רבות נוספות מגיעות ממדינות ברית המועצות לשעבר דרך נתב"ג, מבלי שתזדקקנה לאשרה, מועסקות בזנות בישראל ולעיתים גם נופלות קורבן לסחר בתעשיית המין, גם אם בתנאים חמורים פחות מהתנאים שהיו מנת חלקן של קורבנות הסחר למטרות זנות בשנות האלפיים. אתרי אינטרנט רבים המציעים שירותי מין ומציגים מידע רב על נשים ממדינות ברית המועצות לשעבר שמספקות את אותם השירותים, מחזקים את הערכות המומחים בנוגע לשכיחות התופעה.

פתח דבר

מדינת ישראל עשתה צעדים משמעותיים למיגור הסחר בבני אדם בתחומה מאז דורגה בשנת 2001 בדו"ח סחר בבני אדם (TIP) של מחלקת המדינה של ארה"ב בקטגוריה השלישית של המדינות שאינן עושות דיין על מנת להיאבק בסחר בבני אדם בתחומן, לצד מדינות כמו פקיסטן ובחריין. במהלך השנים שחלפו, בשיתוף פעולה עם ארגוני זכויות האדם, חלו שינויי חקיקה, מדיניות ושינויים בפועל, שסייעו במיגור תופעת הסחר בנשים למטרות זנות בישראל. ב-2003 נקבע שעל המדינה לספק ייצוג משפטי לשורדות סחר. ב-2004 הוקם מקלט לנשים שורדות סחר, וב-2007 הוקם מקלט נוסף, לגברים שורדי סחר. בשנת 2005 קיבלו שורדי סחר את הזכות לעבוד במהלך התקופה עד לעדותם נגד הסוחרים או הסרסורים. כמו כן קיבלו השורדים אשרה שאפשרה להם נגישות לשנת שיקום בישראל לאחר שהעידו. ב-2006 תוקן החוק כך שסחר למגוון מטרות הפך בלתי חוקי וכן התווספה עברת ההחזקה בתנאי עבדות. בשנת 2012 זכו שורדי סחר בנגישות לשירותי בריאות בתקופה שעד מתן עדותם ובמהלך שנת השיקום. שינויים ושיפורים אלו הביאו לכך שמאז 2012 דורגה ישראל בכל שנה בקטגוריה הראשונה של מדינות הפועלות למיגור הסחר בבני אדם בתחומן.²

לזכותה של ישראל יאמר שהמדיניות ואופני היישום שלה במאבק נגד הסחר בבני אדם, מיגרו כמעט לחלוטין את הסחר בנשים ממדינות ברית המועצות לשעבר למטרות זנות בישראל. עם זאת, דפוסי הסחר בבני אדם השתנו עם הזמן וישראל אינה משכילה תמיד לאמץ מדיניות המשקפת את דפוסי הסחר המשתנים. בשנים האחרונות אף מסתמנת נסיגה מהישגי העבר.

עם התפרקותה של ברית המועצות והנורמליזציה ביחסים עם מדינותיה, השתנו נתיבי הסחר אך הפעילות לא פסקה. נשים כבר לא מוברחות דרך סיני כבעבר, שכן הן יכולות להגיע כתיירות דרך שדה התעופה ללא צורך באשרת תייר, בשל הסכמים בילטרליים בין ישראל לבין רבות מהמדינות. כמו כן, התפתחו דפוסי

² למידע מפורט יותר אודות התפתחות המאבק הסחר בבני אדם בישראל ראה: המוקד לפליטים ולמהגרים, סחר בבני אדם בישראל – דו"ח מעקב שנתי 2015, אפריל 2016: [/http://hotline.org.il/publication/tip_report_hebrew_2015](http://hotline.org.il/publication/tip_report_hebrew_2015)

סחר חדשים, כגון החזקת עובדי חקלאות, בניין וסיעוד בתנאי עבדות וכן סחר במבקשי מקלט למטרות מין ו/או החזקתם במדבר סיני בתנאי עבדות.

על מנת למגר את עברת ההחזקה בתנאי עבדות, יש להבטיח מנגנון פיקוח וחקירות יזומות. דווקא מהגרים בעלי אשרת עבודה בישראל שחלקם פגיעים להחזקה בתנאי עבדות, מוחזקים לרוב בתנאים חריגים המקשים על איתורם: עבודת הסיעוד מתבצעת בתוך בתים פרטיים, עבודות החקלאות והבניין מתבצעות במשקים ואתרי בנייה מרוחקים, בבידוד מהחברה הסובבת. הסיכוי לאתר שורדי עבדות בתנאים אלו ללא מנגנון פיקוח על תנאי העסקה וחקירות יזומות הוא מזערי ביותר.

דו"ח זה מתמקד בשורדי סחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות בלבד, אותם אנשים שסיפקו שירותים לסוחריהם. הדו"ח אינו מתעכב על אוכלוסיית מבקשי המקלט שעונו במחנות העינויים בסיני ואף נמכרו מיד ליד, אך לא סיפקו כל שירותים לסוחריהם ולכן אינם נופלים בגדר ההגדרה המשפטית של סחר בבני אדם או החזקה בתנאי עבדות. ההבחנה בין שורד סחר ועבדות לשורד עינויים אינה פשוטה. על פי החוק הישראלי, על מנת שאדם יוכר כשורד סחר ויופנה למקלטים, על משטרת ישראל לקבוע שיש "ראשית ראיה", תחילת הוכחה, לכך שנעברה בו עבירת סחר בבני אדם או החזקה בתנאי עבדות, במהלך פרק זמן משמעותי שמשכו לא נקבע בחוק.³ קצין חוקרים ארצי במשטרה הוא כיום היחיד הקובע הימצאותה של ראשית ראיה להיות אדם קורבן סחר בבני אדם או החזקה בתנאי עבדות. במהלך השנים שחלפו מאז החלו שורדי מחנות העינויים להגיע לישראל, התחדדה ההבחנה בין שורד סחר ועבדות לשורד עינויים, אך דרישת "ראשית הראיה" עומדת לעיתים קרובות לרועץ.⁴

³ בהחלטת הממשלה לגבי ניצולות סחר לזנות, נאמר כי יש להקים מקלט "לכל קורבנות הסחר בבני אדם שיש לגביהן ראשית ראיה כי נעברה כלפיהן עבירה של סחר בבני אדם לעיסוק בזנות או עברות נלוות" (החלטת ממשלת ישראל 2806, 11 דצמבר 2002).

⁴ על הבעייתיות בדרישת "ראשית הראיה" משורדי העינויים ראה: רוזן סיגל, אף פעם לא סיפרתי מה קרה לי בסיני, כתב עת "הגירה", גיליון מס' 7, המרכז האקדמי רופין, 2017 : <https://tinyurl.com/y8efl6t2>

מאבק הרשויות בסחר בבני אדם (TIP) כיום

במהלך שנת 2016, המשיכו רשויות המדינה להפגין התקדמות בתחום המאבק בסחר בבני אדם במישור ההגנה על שורדים מוכרים: 23 גברים ו-24 נשים הוכרו כשורדי סחר וזכו באפשרות לשהות במקלט מוגן ובשירותי שיקום. מקלט מעגן שירת במשך 12 שנות קיומו 468 נשים מ-16 מדינות. מקלט אטלס שירת במשך שבע שנות קיומו 281 גברים ומקלט טספא סיפק שירותים ל-25 נשים ותינוקות שורדי מחנות העינויים בסיני. סה"כ שירתו המקלטים 774 בני אדם.⁵

182 שורדי סחר ועבדות ממחנות העינויים בסיני, ביניהם 84 נשים ו-98 גברים, קרוב למחצית משורדי המחנות המוכרים על ידי הרשויות, זכו גם במהלך שנת 2016 בשירותי מרכז היום שמנוהל על ידי משרד הרווחה ועיריית תל אביב. כשליש ממקבלי השירותים מתגוררים בדרום תל-אביב והשאר ברחבי הארץ.⁶

בניגוד להתקדמות שמפגינה המדינה בתחום ההגנה על שורדי הסחר המעטים שמאותרים ומוכרים מידי שנה, מסתמנת בשנים האחרונות נסיגה מדאיגה בתחום מניעת עבירות הסחר בבני אדם וההחזקה בתנאי עבדות וכן אכיפה על הסוחרים. כך למשל בשנת 2011 בוטלה הדרישה לאשרות כניסה ממדינות חבר העמים שהן מדינות מקור לקורבנות. ביטול הדרישה לאשרה גרם להגעתן הבלתי מבוקרת של תיירות המועסקות בישראל בזנות. באותה שנה גם נסגרה זרוע סער של משטרת ישראל, אשר רשמה הצלחות באכיפת עברות אלו והותירה אחריה יחידות משטרה שאינן אמונות על הטיפול בתופעה ייחודית זאת. במהלך השנים ממשלת ישראל חזרה והאריכה הסכמי פתיחת שערים לעובדים שמגיעים מתורכיה בהסדרים בעלי פוטנציאל לפגיעה בזכויות העובדים ולאחרונה אף הרחיבה את ההסכמים כך שיחולו על שש חברות נוספות, חמש מהן מסין, בה לא קיימת הגנה מספקת על זכויות האדם של האזרחים. בנוסף, בסוף שנת 2016 הוחלט במשרד הרווחה על ביטול ביקורי עובדות סוציאליות בבתי מטופלים סיעודיים, ביקורים שאמנם לא התקיימו כסדרם, אך עצם קיומם איפשר לעיתים איתור עובדים המוחזקים בתנאי עבדות.

⁵ נתונים מתוך מסמך סיכום שנת 2016 של "המסגרות לטיפול בקורבנות סחר בבני אדם", 14 בדצמבר 2016.

⁶ נתונים מתוך דו"ל מהגב' הדס צוקהרט, מנהלת מרכז היום לניצולי סחר, למוקד, מיום 12 במרץ 2017.

העסקה בתנאי עבדות בענף הבניין

"... המביט נכוחה על עובדותיה של הפרשה שבפנינו אינו יכול, להשקפתי, שלא להתקומם על השימוש שנעשה באותם עובדים ככלי שרת וכאמצעי לקידום ענייניהן של ממשלת ישראל ושל חברות מסחריות. שהרי מה לו, לעובד הטורקי, וליחסים בין-מדינתיים? ... מה לו עם השבחתם של טנקים עבור צבא מדינתו? מהו מקור החיוב, על יסודו נדרש אותו עובד לשלם בחירותו, בכבודו, בכושר השתכרותו ובתקוותיו לעתיד טוב יותר למשפחתו, לשם קידום של אינטרסים אלה? מהו אשר מצדיק כי יופעל עליו כוחה הכופה של הכבילה."⁷

כיום מועסקים בישראל 965 עובדי בניין של חברת הבנייה התורכית ילמזלאר באמצעות הסדר מגביל שמאושר על ידי הממשלה זה למעלה מעשור.⁸ לאחרונה אישרה הממשלה לשש חברות זרות נוספות לייבא כל אחת 1000 עובדי בניין במטרה להוזיל עלויות ולהחיש את קצב הבנייה.⁹ פרק זה מבקש לתאר את תנאי ההעסקה בחברה זרה אחת והתמודדותן הכושלת של הרשויות בטיפול בקורבנותיה.

נציגי המוקד אספו במהלך 17 השנים האחרונות עדויות של עשרות עובדי בניין תורכים שעזבו את חברת ילמזלאר.¹⁰ על אף שמדובר בשמונה קבוצות עובדים שונות שלא הכירו אלו את אלו, הגיעו לישראל בתקופות שונות מאזורים שונים ברחבי תורכיה, העדויות אודות תנאי ההעסקה בחברה כמעט זהות. העובדים כולם, הועסקו בהתאם להחלטות ממשלה שחוזרות ומתחדשות.¹¹

⁷ בג"ץ 10843/04 פס"ד מיום 19 בספטמבר 2007 מוקד סיוע לעובדים זרים ואח' נ' ממשלת ישראל ואח'. סעיף 27 לפס"ד של כבוד השופט בדימוס אדמונד לוי.

⁸ רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל, מהדורה 4/2016, סיכום שנת 2016, טבלה ג.ג.2.: https://www.gov.il/BlobFolder/reports/foreigners_in_israel_data_2016/he/foreigners_in_Israel_data_2016.pdf

⁹ החלטת הממשלה 1321 (דר/60), "הבאת חברות בנייה זרות", מיום 24.3.2016.
¹⁰ שמונה קבוצות העובדים עזבו את החברה ופנו לעזרת המוקד בשנים 1999, 2002, 2004, 2006, 2007, 2008, 2011 ו-2016.

¹¹ ההחלטות האחרונות שבהן: החלטת הממשלה 597 מיום 25.10.2015 והחלטת הממשלה 1321 (דר/60), "הבאת חברות בנייה זרות", מיום 24.3.2016.

בשנת 1999, הגיש המוקד תלונה נגד חברת ילמזלר לראש יחידת עובדים זרים דאז במשרד התמ"ת, מר אפרים כהן. באותה העת הועסקו על ידי החברה כ-200 עובדים תורכים. עדויות עובדים שעזבו את החברה העלו חשד להפרות זכויות אדם. בשנת 2002 הגיעו למוקד תלונות זהות של עובדים נוספים שהועסקו באמצעות אותה חברה.

תלונות המוקד לא נענו. בשנת 2004 ילמזלר קיבלה תפקיד משמעותי בהסכם להשבחת טנקים שנחתם בין תורכיה לישראל. במסגרת הסכם ה"אופסט", המחודש מעת לעת, ישראל התחייבה להעניק רשיונות עבודה זמניים למאות עובדי בניין תורכים, ששכרם ישולם במדינת המוצא.¹² על מנת למלא אחר ההתחייבות קיבלה ילמזלר היתר בלעדי להבאת עובדים מתורכיה והעסקתם באתרי בניה בישראל. החלטת הממשלה מאפשרת לעובדי החברה לעבור למעסיק אחר בענף הבניין במקרים של פגיעה משמעותית בתנאי עבודתם,¹³ אך הרשויות נמנעות מלחקור ולקבוע שזכויותיהם נפגעו. הסדר זה מהווה כבילה למעסיק. אף שבג"ץ קבע שהסדר הכבילה מהווה "מעין עבדות בגרסה מודרנית" ופסל אותו,¹⁴ הוא נמנע מפסילת הסדר כבילתם של עובדי ילמזלר.

בשנת 2004 הגישו המוקד וקו לעובד עתירה לבג"ץ בדרישה להפסיק לאפשר לחברת ילמזלר להעסיק עובדים בתנאי כבילה בישראל. בפסק הדין שדחה את העתירה צויין: *"העותרות טוענות כי עובדי חברת ילמזלר סובלים מתנאי עבודה ושכר קשים ובלתי חוקיים... העובדים נדרשים לחתום על שטר חוב פתוח, שנותר בידי חברת ילמזלר, והמאפשר לה לעקל כספים ורכוש של העובד ללא כל תנאי ובסכום שתמצא לנכון למלא בשטר החוב. העותרות מוסיפות וטוענות כי עם הגיעם של העובדים לישראל נלקחים מהם דרכונייהם; כי בחודשיים הראשונים לעבודתם חברת ילמזלר אינה משלמת להם את שכרם; כי הם עובדים שעות רבות מדי יום ובמקרים נדירים הם אף נדרשים לעבוד קרוב ליממה ברציפות; כי אין משלמים לעובדים עבור שעות נוספות; כי בחלק מן המקרים נאסר על העובדים לצאת מן האתר*

¹² ר' החלטת ממשלה 2222 מיום 11 ביולי 2004 ו- 4024 מיום 31 ביולי 2005.

¹³ ר' החלטת הממשלה 597 מיום 25.10.2015 והחלטת הממשלה 1321 (דר/60), "הבאת חברות בנייה

זרות", מיום 24.3.2016

¹⁴ בג"ץ 4542/02 עמותת קו לעובד נ' ממשלת ישראל:

<http://elyon1.court.gov.il/Files/02/420/045/o28/02045420.o28.HTM>

לאחר שעות העבודה ללא אישור מנהל העבודה או שנדרש מהם לחזור למגורים לא יאוחר מן השעה 22:00; כי בחלק מן האתרים נאסר על העובדים להחזיק טלפון סלולארי; כי במקרים של תלונה מצד עובדים, הם נקנסים על ידי החברה ומאוימים כי יפוטרו וישלחו לתורכיה; וכי החברה נוהגת לקיים מדי פעם "כנסי איומים".¹⁵

מול תצהירי עובדי החברה שהציגו הארגונים, הציגה ילמזלאר תצהירים סותרים. כב' השופט בדימוס אדמונד לוי ציין שתצהירי החברה "אינם מתייחסים כלל לשיעור השכר המשולם לעובדים, לתוכנו של חוזה העבודה, לטענה בדבר החתמה על שטר חוב ריק, לשאלת תלותם של העובדים בחברה לרבות לטענה בדבר הפקעת דרכונים, לנאותות המגורים המסופקים ולסוגיית החופשות וימי המנוחה... תצהירים אלה נוסחו כולם בלשון זהה, משל היו העתק מדויק האחד של רעהו...".¹⁶

ההחלטה מצטטת ביקורת נוספת אודות תנאי החזקתם של עובדי ילמזלאר: "אם בזכויות העובדים עסקינן אין לך הפרה בוטה יותר של זכויותיהם מאשר שיכונם בצפיפות בלתי אנושית כמתואר לעיל"¹⁷ וכן "מצטרפת אני להערות בית המשפט המחוזי בעניין התנאים הקשים בהם היו נתונים העובדים - מאה בני אדם בבית אחד בצפיפות".¹⁸

בספטמבר 2007, דחו שופטי בג"ץ את עתירת ארגוני זכויות האדם וקבעו שאין מקום לפסילת ההסדר, שממילא מוגבל בזמן וכן בשל טענת המדינה כי אין פגיעה של ממש בזכויות העובדים משום שהם אינם משלמים דמי תיווך ומשום שהמדינה מפקחת על תנאי העסקתם.

¹⁵ בג"ץ 10843/04 מוקד סיוע לעובדים זרים ואח' נ' ממשלת ישראל ואח', פס"ד מיום 19 בספטמבר 2007 : <http://elyon1.court.gov.il/files/04/430/108/P26/04108430.P26.htm>

¹⁶ שם, סעיף 19.

¹⁷ בר"ע (מחוזי ת"א) 2782/05 יילמזלאר אינטרנשיונל נ' יגל ואח' (לא פורסם, 4.1.06) כב' השופטת שרה גדות.

¹⁸ רע"א 267/06 יילמזלאר אינטרנשיונל נ' יגל ואח' (לא פורסם, 9.1.06) כבוד השופטת בדימוס עדנה ארבל.

בפברואר 2016 איתרו נציגי המוקד בכלא גבעון פרוטוקולים של דיונים של 15 עובדי בניין שדיווחו לבית הדין שנמלטו מחברת ילמזלאר. רק שניים מתוכם ביקשו להתלונן נגד החברה.

בית הדין מצא לנכון להעביר את הפרוטוקולים בעניינם לאגף לסיוע המשפטי במשרד המשפטים על מנת לבחון את האפשרות שנפלו קורבן להחזקה בתנאי עבדות. עו"ד מיכל פומרנץ שראיינה את העובדים, מצאה את עדויותיהם אמינות, והמליצה לקצין חוקרים ארצי להכיר בהם כקורבנות "החזקה בתנאי עבדות". בהמלצותיה ציינה:

*"מתיאורו עולה שהוא הוחזק בחברת ילמזלאר במצב בו שלטו באופן ממשי בחירותו - הוא היה תחת מעקב ופיקוח, איימו עליו באלימות אם יברח, הוא נאלץ לעבוד שעות ארוכות בעבודות מסוכנות מאוד, ללא אוכל ראוי, במשכורת שלא מכסה את השעות שעבד, הוא נאלץ לחתום על שטר שלא הבין כראוי את תוכנו לפיו יכלו לדרוש ממנו תשלום כסף רב אם יעזוב את העבודה."*¹⁹

המשטרה סירבה להכיר בשניים כקורבנות בטענה שעדויותיהם היו כלליות מידי. לאחר תקופת מעצר קצרה, מאס אחד מהם בחיי הכלא ושב לתורכיה. נותר רק א.ט., שהגיע לישראל ביולי 2015. עם מעצרו בגין הפרת תנאי אשרת עבודתו, אמר א.ט. לבית הדין: *"אני ברחתי כי תנאים היו מאוד קשים. אני עבדתי בלילות. העבודה התחילה משש וחצי בערב ועד שש וחצי בבוקר. החזירו אותנו באוטובוס לדירה בכפר קאסם. בתוך חדר אחד היו שמונה אנשים. היו ג'וקים בחדר. איימו אלינו. אמרו לנו שאם אנחנו מתכוונים לברוח אז שנדע שיש אנשים שיכולים להרביץ לנו. אנחנו פחדנו. אני הרגשתי את עצמי כמו בבית סוהר."*

לממונה ביקורת הגבולות סיפר א.ט. על תנאי ההעסקה הקשים אך הממונה התעלם מהמידע והוציא נגדו צו הרחקה. כאמור, יומיים לאחר מכן, דיין בית הדין הפנה את פרוטוקול הדיון בעניינו לאגף לסיוע משפטי. שם, הוגשה בקשה דחופה לשחרורו ממעצר ובדיקת תלונותיו. רשות ההגירה מצידה, ניסתה להרחיק את א.ט. מהארץ, ניסיון שנמנע בזכות העובדה שא.ט. הצליח להתקשר

¹⁹ מתוך פנייתיה של עו"ד מיכל פומרנץ לקצין חוקרים ארצי במשטרת ישראל מיום 8 בפברואר 2016 בעניינם של א.ט. ושל ס.ק.

מנתב"ג לעורכת דינו וזו הגישה בדחיפות ערר לבית הדין לעררים שהוציא צו ארעי למניעת הרחקתו של א.ט. מהארץ.

א.ט. שוחרר בערבות לאחר חודשיים. במרץ 2016 דחתה רשות ההגירה את פניית המוקד בשמו של א.ט. להישאר בישראל כעובד בניין של חברה אחרת, בטענה שהתלונן רק לאחר שנעצר. עוד הבהירה רשות ההגירה שהמשטרה לא מצאה ראיות המצביעות על כך שא.ט. הוחזק בתנאי עבדות. המוקד הגיש ערר בשמו של א.ט. בדרישה לאפשר לו לעבוד אצל מעסיק אחר.

בדצמבר 2016 א.ט. חזר לתורכיה בעקבות עניין אישי דחוף. המוקד הגיש בקשה להנפיק לו אשרה שתאפשר לו לחזור לישראל אך רשות ההגירה סירבה לבקשה. א.ט. ממתין כיום בתורכיה להחלטת בית הדין לעררים בעניינו.

פירוט המאמצים לשחרורו והסדרת מעמדו של א.ט. נועד להבהיר עד כמה כשלה המדינה בעמידה בהתחייבותה להגן על עובדי חברת ילמזלאר ועד כמה בעייתית ההחלטה לקדם הסדרים זהים עם חברות בניין זרות נוספות.

העסקה בתנאי עבדות בענף הסיעוד

במהלך 2016 זיהה צוות המוקד שתי נשים שהוחזקו בתנאי עבדות. בשני המקרים אישר קצין חוקרים ארצי במשטרה, את העברתן למקלט עוד ביום קבלת התלונה.

במהלך שנת 2016 רק שלוש מהגרות עבודה נקלטו במעגן, מקלט לנשים קורבנות סחר, כולן אותרו והופנו על ידי ארגוני זכויות אדם: העובדת מגיאורגיה והעובדת מהפיליפינים שהופנו ע"י המוקד וכן עובדת חקלאות מתאילנד שזוהתה והופנתה למקלט ע"י עמותת קו לעובד. ע"פ הדו"ח השנתי של המקלטים, אף לא מהגר עבודה אחד נקלט במקלט לגברים מאז 2014. משמע: 100% ממהגרי העבודה אשר הופנו למקלטים, גברים או נשים, במהלך שנת 2016, אותרו והופנו למקלטים ע"י ארגונים לא ממשלתיים.

להלן סיפורן של שתי הנשים שזוהו כקורבנות החזקה בתנאי עבדות ע"י צוות המוקד:

א.פ., הופנתה למוקד על ידי אזרח ישראלי שסייע לה להימלט מבית מעסיקיה שבועיים קודם לכן. היא סיפרה למתנדבת המוקד:

"אני בת 36. יש לי שלושה ילדים שחיים עם בני משפחתי בפיליפינים. באתי לישראל לפני שנתיים וארבעה חודשים באשרת תייר והתחלתי לעבוד בבית משפחה בבית חנינא.

בתקופת עבודתי שם, נאלצתי לנקות את שלוש הקומות בבית המשפחה, לבשל, לכבס ולבצע את כל מטלות ניקיון הבית וסידורו. עבדתי כל יום משעות הבוקר המוקדמות ועד מאוחר בלילה, גם כשהייתי חולה. מעסיקיי אמרו לי: "אין לך ויזה אז את לא יכולה ללכת לרופא". עם הגעתי לישראל, הבנתי שמשהו לא בסדר. מעסיקיי החרימו את דרכוני ואת טלפוני ולא אפשרו לי להתקשר למשפחתי שבפיליפינים. פחדתי משום שהייתי לבד בארץ זרה ולא ידעתי את השפה. הצלחתי לגבור על הפחד מספר פעמים כאשר בני המשפחה לא היו בבית

והתקשרתי למשפחתי כדי לשמוע את קולותיהם של ילדיי. היו אלה שיחות קצרות מלוות בפחד רב.

מעסיקיי כפו עלי לאכול את המזון שהתבקשתי להכין עבור בני המשפחה ולא הרשו לי לבשל ולאכול את המזון שאני אוהבת. חייתי בחדר קטן אשר במקור שימש את המשפחה כמחסן. הם יכלו להיכנס מתי שרצו ולא הרשו לי לסגור את הדלת. לא הורשתי לצאת החוצה מהבית והם איימו עלי באופן קבוע שאם אצא משטרת ההגירה תתפוס אותי, ישימו אותי בכלא ויגרשו אותי. כדי להבטיח שלא אצא הם נעלו את הדלת כשיצאו. אב המשפחה אמר לי שהמשכורת שלי מועברת למשפחה שלי בפיליפינים. מכיוון שלא הייתה לי תקשורת איתם לא ידעתי אם המשפחה שלי באמת קיבלה את הכסף. פעם אחת הצלחתי להתחבר לפייסבוק ודיברתי עם חלק מחבריי. אחד מחבריי סיפר לי שאחיו, איסמעיל, מתגורר בישראל, ומסר לי את פרטיו. התקשרתי לאיסמעיל וסיפרתי לו על מצבי. כאשר משפחת מעסיקיי בילתה בחופשה בירדן, איסמעיל סייע בידי לברוח מביתם. במשך שנתיים חייתי בכלא, הייתי מנותקת מהעולם. אני עדיין לא מאמינה שהצלחתי לברוח משם."

העובדת השנייה שזוהתה כקורבן עבדות על ידי המוקד היא א. שהגיעה לישראל ביולי 2015 מגיאורגיה כשברשותה אשרה לעבודה בבית מעסיק סיעודי בישראל. בינואר 2016, לאחר שמעסיקה פיטר אותה, עובדת ערנית של חברת כוח האדם שתיווכה את העסקתה בישראל התקשרה למשרדי המוקד ודיווחה על חשדותיה בכך שהעובדת סבלה מהתעללות בבית המעסיק. נציגי המוקד יצרו קשר עם העובדת והזמינו אותה לשיחה במשרדי הארגון, שיחה ממנה עלה שא. הוחזקה בתנאי עבדות: דרכונה נלקח ממנה, היא לא הורשתה לצאת מחוץ לבית המעסיק שהיה מצוי באזור מבודד, היא אולצה לעבוד כל יום, כל היום, ספגה אלימות מילולית קשה מצד המעביד ובמקרה אחד אף נדחפה על ידו ממעלה המדרגות. נציגי המוקד יצרו קשר עם קצין חוקרים ארצי במשטרה שהכיר בא. כקורבן עבדות בו ביום, עובדה שאפשרה את קליטתה המיידית במקלט לשורדות סחר שם היא שוהה כיום.

כאמור, העובדה שבמהלך השנה אותרו רק שתי עובדות שהוחזקו בבתי ישראלים בתנאי עבדות, אינה מעידה על כך שהתופעה אינה קיימת, אלא על היעדר מנגנון

איתור ואכיפה. דו"ח שפרסמו לאחרונה המוקד וקו לעובד, ואשר התמקד בעובדות סיעוד ממזרח אירופה, מעלה שבענף הסיעוד מתקיימים תנאים פוריים במיוחד לצמיחת עברת הסחר בבני אדם וההחזקה בתנאי עבדות, תנאים הכוללים גביית דמי תיווך גבוהים בניגוד לחוק, החרגה מתחולת חוק שעות עבודה ומנוחה, מניעת תשלום עבור שעות עבודה נוספות, מניעת יום מנוחה שבועי משליש מעובדות הסיעוד, העסקה במלאכות אחרות בניגוד לחוק, החזקה בתנאי מחיה קשים, התנהגות בלתי הולמת מצד המטופל או בני משפחתו, מניעת יציאה לחופשת מולדת, קשיים באיתור מעסיק חליפי עקב מגבלות גיאוגרפיות, מניעת פיצויי פיטורין, היעדר מידע על זכויות והיעדר פיקוח על יישומן.²⁰

בסוף שנת 2016 הוחלט במשרד הרווחה על ביטול ביקורי עובדות סוציאליות בבתי מטופלים סיעודיים, ביקורים שלא התקיימו כסדרם, אך קיומם איפשר לעיתים איתור עובדים המוחזקים בתנאי עבדות. פנייה שערכו המוקד וקו לעובד למשרד הרווחה בינואר 2017 בעניין זה טרם נענתה לגופה.

²⁰ המוקד לפליטים ולמהגרים וקו לעובד, עובדות סיעוד ממזרח אירופה, ינואר 2017:
<http://hotline.org.il/wp-content/uploads/2017/04/%D7%93%D7%95%D7%97-%D7%90%D7%99%D7%A0%D7%98%D7%A8%D7%A0%D7%98-1-1-1.pdf>

שורדי סחר ועבדות ממחנות העינויים בסיני

ראיונות שערכו נציגי המוקד במהלך השנים, החל מ-2012 (עם סיום בניית גדר ההפרדה על גבול ישראל-מצרים) מעלים שכמעט כל מי שהגיעו למדינה באותה עת לא התכוונו להגיע לישראל. אנשים אלה נחטפו ממחנות פליטים בסודן ובאתיופיה והובאו למחנות עינויים בסיני. הם הוכו ועונו, משפחותיהם שילמו אלפי דולרים, דמי כופר תמורת שחרורם, עד ששוחררו על גבול ישראל.

במהלך השנים האחרונות, יחידת תיאום המאבק בסחר בבני אדם שבמשד המשפטים ערכה קורסים והשתלמויות לדייני בית הדין ולעובדי שירות בתי הסוהר הנתקלים בשורדי סחר במהלך עבודתם השוטפת. למרות זאת, נציגי המוקד עדיין מאתרים, פעם אחר פעם, שורדי סחר שכלואים במשך שנים מבלי שזוהו על ידי אנשי הרשויות.

שני שורדי סחר ועבדות מוחזקים בכלא סהרונים מעל לחמש שנים

כך למשל איתרו נציגי המוקד במהלך שנת 2016 שני שורדים המוחזקים בכלא סהרונים מעל חמש שנים. האחד, ט.מ.א. נאלץ לספק שירותי מין לשוביו במדבר אך בהיעדר ראשית ראיה מספקת, בעוד רשות ההגירה טוענת שהוא אזרח אתיופיה, הוא עדיין כלוא במשך תקופה מצטברת של מעל שש שנים. השני, א.א. שוחרר לאחרונה לאחר חמש שנים וארבעה חודשים בכלא סהרונים, לאחר שהמוקד הצליח להביא לייצוגו על ידי האגף לסיוע משפטי. העובדה ששורדי סחר ועבדות מאותרים לעיתים על ידי נציגי המוקד רק לאחר שנות כליאה ממושכות נובעת מהגישה המוגבלת של נציגי המוקד לבתי הכלא. עם זאת, התנהלות רשות ההגירה בעניינם של שורדי הסחר הכלואים מעידה על כך שלא זו בלבד שמנגנון איתור שורדי סחר ועבדות בכלא אינו מתפקד, הרי גם כשעבודת האיתור נעשית על ידי נציגי המוקד, רשות ההגירה עושה כל שניתן על מנת למנוע את שחרורם ממעצר של הקורבנות.

שורדי סחר ועבדות בחולות

לפי נתוני רשות ההגירה, עד סוף 2016 זומנו 23,555 מבקשי מקלט לחולות.²¹ רבים מהם עזבו לרואנדה או אוגנדה, על אף שמדינות אלו אינן מעניקות להם כל הגנה. אחרים, המשיכו להתגורר בישראל, ללא אשרת שהייה, חשופים לכליאה בסהרונים במידה וייתפסו. לא ברור כמה שורדי סחר ועבדות שלא אותרו על ידי המערכת, זומנו לחולות, אכן התייצבו במתקן וכמה מהם חיים בהיחבא ובפחד מפני מעצר. אותם שורדים, אשר בשנים האחרונות הצליחו להתחיל בשיקום הריסות חייהם, חוזרים וחיים את הטראומה כאשר הם נקראים לשוב לחיים בתנאי מעצר. נציגי המוקד מעריכים שבימים אלו כ-100 שורדי עינויים מוחזקים בחולות. בהיעדר בדיקה, לא ידוע כמה מהם סיפקו שירותים לסוחריהם ולפיכך זכאים למעמד של קורבנות סחר ועבדות על פי החוק הישראלי.

נבהיר ששורדי סחר ועבדות שהוכרו זה מכבר על ידי הרשויות אינם מזומנים לחולות. בעקבות פניית המוקד גם חודדו הנהלים כך שלא ייאלצו להתמודד עם השימועים לקראת זימון לחולות. עם זאת, שורדי סחר ועבדות שלא אותרו ולכן לא הוכרו ככאלו, וכן שורדי עינויים קשים שלא נדרשו לספק שירותים לשוביהם ומעניהם, מזומנים לחולות כמו כל שאר מבקשי המקלט. מצבם הנפשי הרעוע מלכתחילה של אותם שורדים, בעקבות הטראומה הקשה שחוו, והסכמת כל הגורמים המקצועיים על כך שכליאה ממושכת לא תיטיב עמם, אינם מהווים שיקול עבור המערכת.

רשות ההגירה אינה מכיר בשורדי סחר ועבדות ומסרבת לשחררם גם לאחר פניות פרטניות מפורטות ומנומקות בעניינם

אחד ההישגים החשובים ביותר של היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם במשרד המשפטים הוא העובדה שלראשונה מצוין בחוק במפורש שאין לזמן לחולות שורדי סחר ועבדות שזוהו ככאלה וכן במהלך בחינת עניינם.²² עם זאת,

²¹ מתוך תשובת רשות האוכלוסין וההגירה לבקשה שהוגשה לה לפי חוק חופש מידע ע"י עו"ד מעיין נייזנה מהמוקד "ההליך להוצאת הוראות שהייה במתקן חולות" מיום 29 בדצמבר 2016.

²² סעיף 32 ד' ב 6 ג' לחוק למניעת הסתננות ולהבטחת יציאת מסתננים מישראל קובע: "לא ייתן ממונה ביקורת גבולות הוראת שהייה למסתנן שהוא אחד מאלה: ... היה לממונה ביקורת הגבולות חשד סביר כי מסתנן הוא קורבן עבירה בעבירה לפי סעיפים 375א או 377א(א) או (ב) לחוק העונשין, יפנה למשטרת ישראל, בטרם

היעדר מנגנון המאפשר לאתר שורדי סחר ועבדות ומדיניות רשות ההגירה, מגמדים את ההישג ומאפשרים כליאתם של שורדי סחר ועבדות.

יחסה של רשות ההגירה לשורד החזקה בתנאי עבדות שסיפורו יוצג להלן ממחיש היטב את היעדר יכולתה של המערכת לזהות שורדי סחר, עבדות, ועינויים כמו גם את מאמצי המערכת למנוע את שחרורם ממעצר של השורדים, לאחר שאותרו על ידי גורמים אחרים:

ג.ג. מבקש מקלט מאריתריאה, הוחזק בתנאי עבדות במחנה עינויים בסיני. כשהגיע לישראל הוא נכלא בסהרונים במשך 15 חודשים. הוראת שהייה בחולות שהוצאה לו בראשית שנת 2016 בוטלה הודות להתערבות המוקד, ובחודש ספטמבר 2016 הוצאה לו הוראת שהייה נוספת. ממונה ביקורת הגבולות דחה את בקשת נציגי המוקד לדחות את מועד התייצבותו של ג.ג. בחודש על מנת שניתן יהיה להעריך את מצבו הרפואי והפסיכולוגי. בקשה דחופה נוספת נדחתה מן הטעם כי "לא נמצאו טעמים מיוחדים המצדיקים תקופת התארגנות העולה על 14 ימים כפי שנקבע בנוהל". מכתב הדחייה נשלח רק יומיים לפני שחלפו אותם 14 ימים אשר בסיומם היה על ג.ג. להתייצב בחולות. במקביל יצרו נציגי המוקד קשר עם מומחית להפרעת דחק פוסט טראומטית שהעריכה את מצבו של ג.ג. וקבעה שהוא סובל מפוסט טראומה מורכבת ורמה גבוהה ומסוכנת של התקפים דיסוציאטיביים. לדעתה, שליחתו של ג.ג. לחולות עלולה להוביל להחמרה במצבו הפסיכולוגי ואף להובילו למצב אובדני. מאחר שעדותו של ג.ג. העלתה שסיפק שירותים לשוביו, פנו נציגי המוקד גם לקצין חוקרים ארצי במשטרה בבקשה להכיר בג.ג. כקורבן להחזקה בתנאי עבדות. נציגי המוקד פנו פעם נוספת לרשות ההגירה בבקשה לבטל או לדחות את זימונו של ג.ג. לחולות על מנת לאפשר למומחים לבחון את מסמכיו הרפואיים החדשים. הפניות לא נענו. לאור בהילות העניין הגיש המוקד ערר לבית הדין לעררים. יומיים לאחר מכן קבע הדיין כי יש לבחון את בקשתו המלאה של ג.ג. בשנית וכי עד לתום הבחינה לא יינקטו נגדו צעדי אכיפה. ארבעה חודשים לאחר מכן, בינואר 2017 הכירה המשטרה בג.ג. כקורבן להחזקה בתנאי עבדות, הכרה שתאפשר לו שיקום במקלט ותמנע מעצרו בעתיד.

מתן הוראת שהייה לאותו מסתנן בבקשה לברר אם יש ראיות לכאורה לכך שנעברה לגבי המסתנן עבירה כאמור.

חשד לסחר במהגרים אוקראינים וגיאורגים

במהלך שנת 2016 נציגי המוקד זיהו מגמה חדשה ומטרידה במיוחד בתחום ההגירה לישראל: אלפי תיירים מאוקראינה וגיאורגיה נוחתים בישראל ומגישים באופן שיטתי ומאורגן בקשה למעמד פליט. לאחרונה חשף משרד הפנים כי במהלך שנת 2016 לא פחות מ-10,548 אוקראינים וגיאורגים נכנסו לישראל כתיירים דרך נתב"ג והגישו בקשת מקלט.²³ מעורבות של גורמים לא ידועים בגיוס המהגרים באוקראינה ובגיאורגיה, תיאום הגעתם לישראל, דמי התיווך הגבוהים שמשלמים המהגרים, ההובלה המאורגנת ללשכת רשות ההגירה, השימוש בהליך לא מקובל לכניסה לשוק העבודה הישראלי, והקישור מראש למעסיקים בישראל, כל אלו עלולים להצביע על מידה משמעותית של שליטה של מגייסים או מתווכים על המהגרים שמגיעים לישראל מאוקראינה וגיאורגיה.

השילוב בין הארגון השיטתי וחוצה הגבולות של הכניסה לישראל, קבלת האשרות הזמניות, הפגיעות המיוחדת של המהגרים ממדינות שאזרחיהן נפלו לאחת קרבן לסחר בבני אדם בישראל, ההשמה בענפים המוכרים כקשים לביקורת ונוחים לניצול, כגון בניין ומשק בית, כל אלו מעלים חשש כבד לניצול ולפגיעה בעובדים, שעלולים לעלות כדי סחר בבני אדם.

עד אמצע שנת 2016, לאחר הגשת בקשת המקלט היו התיירים מקבלים אשרה מסוג 5(א)2 המאפשרת למחזיק בה לעבוד מבלי שיינקטו נגדו או נגד מעסיקו צעדי אכיפת העסקה נגד החוק. החל מאמצע שנת 2016, לא מונפקת למבקשי מקלט מאוקראינה וגיאורגיה אשרה והם מקבלים פתק עם תאריך שיחול מספר חודשים לאחר מכן ואשר בהגיעו יוכלו להגיש בקשת מקלט. מאז 22 בינואר 2017 משרד הפנים צמצם משמעותית את מספר מבקשי המקלט שמקבלים מידי יום אפילו פתקים נושאי תאריך. המצב בחדשים האחרונים הפך את אותם

²³ רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל, מהדורה 4/2016, סיכום שנת 2016, טבלה ב' "מבקשי מקלט".

https://www.gov.il/BlobFolder/reports/foreigners_in_israel_data_2016/he/foreigners_in_Israel_data_2016.pdf

מהגרים לפגיעים במיוחד. הם חשופים למעצר וגירוש ומעסיקיהם עלולים לנצל את מעמדם הרעוע ממילא ולהחזיקם בתנאי עבדות.

הגידול במספרם של מהגרים מאוקראינה וגיאורגיה נובע משינוי מדיניות המקנה פטור מקבלת אשרה במדינת המוצא לאזרחי מדינות אלו המבקשים להיכנס לישראל כתיירים. בדצמבר 2016 המוקד פנה למשרד המשפטים ומשרד הפנים בבקשה לפתוח בחקירה בעניין, בשל חשד לסחר בבני אדם אך עד כה לא התקבלה התייחסותם של המשרדים לפנייה. המוקד וקו לעובד עוסקים בימים אלו באיסוף עדויות וראיות נוספות לצורך קידום הטיפול בנושא.

המלצות

אם מדינת ישראל מבקשת לשמור על מקומה בין המדינות המתנגדות לסחר בבני אדם בתחומן, הרי שעל כל משרדי הממשלה הרלוונטיים לייחס חשיבות למאבק בסחר בבני אדם ולהשכיל להבין ולקבל את דפוסי הסחר המשתנים מעת לעת:

- על משרדי הממשלה לקבוע יעדים ברורים לצמצום תופעות הסחר והעבדות, יעדים שיכללו מאבק בתופעות מעודדות סחר ועבדות: גביית דמי תיווך גבוהים, כבילה למעסיק והיעדר אכיפה של חוקי העבודה.
- יש לחזור ולהקים את זרוע סער של המשטרה או יחידה משטרתית יעודית זהה לחקירת עבירות החזקה בתנאי עבדות וסחר בבני אדם.
- יש לתגבר את הפיקוח היזום של רשות ההגירה ושל משרדי הרווחה והכלכלה בענפים בהם מועסקים מהגרי עבודה על מנת להבטיח שהעובדים מועסקים בתנאים הולמים ללא ניצול ותוך שמירה על זכויותיהם.
- יש לתגבר האכיפה על מעסיקים פוגעניים ולאכוף חוקים קיימים נגד גביית דמי תיווך מופרזים ובלתי חוקיים ממהגרים תמורת הגעתם לישראל או הסדרת העבודה לאחר הגעתם לארץ.
- יש לפעול לחיזוק שיתוף הפעולה בין הגורמים הרלוונטיים במשרדי הממשלה השונים ובין ארגוני החברה האזרחית לצורך מניעת סחר בבני אדם, החזקה בתנאי עבדות ועבודת כפייה וכן אכיפה יעילה יותר של החוק על מעסיקים, מתווכים וסוחרי אדם.
- יש לחזק את היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם שבמשרד המשפטים ולהרחיב את פועלה וסמכויותיה.
- יש להרחיב את מערך ההכשרות לעובדי שירות בתי הסוהר, ממוני ביקורת גבולות ודייני בית הדין על מנת לוודא שידעו לזהות שורדי סחר כשהם נתקלים בהם. יש להבהיר העובדה שבין שורדי סחר ישנם שב"חים שעל אף שאין מניעה להרחיקם, יש למצות תחילה את הדין, במידת האפשר, עם סוחריהם ולהעניק להם אפשרות לשיקום.²⁴

²⁴ להמלצות פרטניות לענפי התעסוקה השונים, ראה פניית המוקד וקו לעובד לעו"ד דינה דומיניץ, מתאמת המאבק בסחר בבני אדם במשרד המשפטים, "יעדים לתוכנית הלאומית למאבק בסחר בבני אדם", 2 בפברואר